

משפטים - "מודה במקצת" בעבודת ה'

השיחה: לקוטי שיחות חלק ט"ז, שיחה ד' לפרשה משפטים • siha.beiyoune@loubavitch.fr

אך אם הנתבע הודה תחילה בחמישים זוז, ורק לאחר מכן פרס התובע את טענותיו וטען שהחוב הוא בעצם מאה זוז - הנתבע יהיה פטור משבועת התורה. ועל כן אמרה תורה שיטען התובע תחילה, בכדי להטיל שבועת "מודה במקצת" על הנתבע.

אמנם, הגמרא אומרת שם ש"פעמים שנזקקין לנתבע תחילה" - ישנם מצבים בהם שומעים קודם את הנתבע: בשעה שהוא טוען ש"קא זילי נכסיה", שנכסיו יוזלו בגלל הלוואה זו.

ביאור הדברים: בדרך כלל השתדלה התורה לחייב אכן את הנתבע בשבועה, משום שאף לדבריו הוא חייב במקצת מן התביעה, והיה עליו לשלמה מיד ולא לחכות שיתבעוהו לדין.

אמנם, אם נכסיו הוזלו, הרי אינו אשם כל כך במה שלא שילם את חובו מעצמו, שכן לא רצה להפסיד את שווי נכסיו! אזי מסייעים לו ומתירים לו לשטוח טענותיו תחילה, כדי להינצל משבועה שלא לצורך (וכפי שנבאר לקמן בחומר הדבר).

ולכאורה הדבר תמוה: הרי כלל זה, שעל הנתבע להיות הראשון להזכיר את דבריו בבית הדין, אמור להיות תקף בכל דיני חושן משפט, ויש בזה בכמה וכמה⁵ סוגי תביעות! מדוע מגבילים יסוד זה רק למקרה הספציפי של "מודה במקצת"?

מקור 2 - פנימיות דיני התורה נמצאת ברובם הרוחני

והנה, כל העניינים הגשמיים, הנמצאים בעולם הזה הגשמי, שורשם הוא במקורם הרוחני. תחילה ישנו השורש הרוחני שהוא המקור, ומשם נובע הדבר כפי שהוא בגשמיות.

וכן הוא גם בתורה הקדושה, שבתחילה היתה "חמדה גנוזה" למעלה⁶, וכמוכן שבהיות התורה בשורשה ומקורה הרוחני לא הייתה אז מלוכשת בדברים גשמיים אלא היו דיניה עניינים רוחניים עמוקים ונשגבים. ומשם ירדה התורה להתלבש בענייני עולם הזה ובדינים הנוגעים לדברים גשמיים⁷.

וממילא גם עתה, לאחר ש"נסעה וירדה" התורה ונתלבשה בעניינים גשמיים, עדיין פנימיות דיני התורה הם עניינים

⁴ או שעצם נסיונו למכרם במהירות בכדי לשלם - גרם את ההזולה.

⁵ סמ"ע על שו"ע חו"מ סימן כד: "אין נזקקין אלא לתובע. כן הוא לשון הגמרא והביאו הפוסקים, וכתבו עליו פירושים זה בכה וזה בכה וכולם אמת לדינא, משו"ה סתם המחבר ללמדנו שבכל ענין קאמרין".

וראה דוגמאות ברמ"א שם: "הגה: פירוש ראובן תובע שמעון בענין שלא יוכל לומר פרעתי, ושמעון משיב: יש לך משל כל כך, ומבקש זמן להביא עדים יותר מל" יום שהוא זמן בית דין, אף על פי שאנו יודעים שיש לו עדים שיודעים בדבר, נזקקים לתובע וצריך לשלם לו מיד, אם לא שזיילי נכסיה ויש היזק בזה לנתבע. וה"ה אם התובע רוצה שישמעו דבריו תחלה קודם שישמעו דבריו של נתבע, או שמבקש מהב"ד שלא יפסקו לו הדין עכשיו אלא כשירצה הוא (טור בשם הראב"ד), או שהנתבע חייב לו שבועה ואומר התובע שאינו רוצה שישבע לו עכשיו רק כשירצה (נ"י). וכל כיוצא בזה, כגון שאומר שיש לו הרבה טענות על זה ואינו רוצה לטעון עכשיו, שומעין לתובע, אם לא שזיילי נכסי הנתבע (ב"י בשם הרשב"ץ), או שיש לנתבע היזק בזה כפי ראות עיני הדיינים".

⁶ גמרא שבת פח, ב: "בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבועים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?".

⁷ תניא ליקוטי אמרים פרק ד: "ולכן נמשלה התורה למים מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה ירדה ממקום כבוד שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה".

הערה למגיד השיעור: תחילת שיחה זו הוא דיון למדני ב'חושן משפט', ומזה מגיעים לביאור נפלא בעבודת ה' ע"פ חסידות. יש לעבור טוב על הנושא ולראות איך להתאים זאת לפי טיב הקהל. שיחה זו מיוסדת על התועדות ש"פ משפטים תשט"ו, וכן על המאמר הידוע "לא תהי' משכלה" תשי"ב; וכדאי ללמוד אותם כדי להבין את הוראת השיחה בעבודת ה'. ותן לחכם ויחכם עוד.

הקדמה:

אחרי שבפרשה הקודמת, בני ישראל קיבלו את התורה בהתעלות עצומה - מגיעה פרשתנו בה הקב"ה מצווה את בני ישראל על המון מצוות בעניינים הנראים הכי טכניים ומשפטיים ב'חושן משפט'. בכלל, רוב 'דיני ממונות' מיוסדים על ניואנסים בפסוקי פרשתנו...

אמנם, כבר הסברנו כמה פעמים שבכל פרט ופרט בתורה טמונות הוראות נפלאות בעבודת ה' - גם בעניינים הנראים הכי טכניים. בשיעור של היום נקבל דוגמה קלאסית לכך, נתעכב על סוגיה קלאסית בתלמוד, ונראה איך להוציא ממנה הוראה בעבודת ה'.

וזאת למודעי: תחילת שיעור יכול להיות קצת מסובך למי שאינו רגיל לסוגיות תלמודיות; נשתדל להסביר בעז"ה את המושגים בצורה פשוטה, ותודתנו נתונה למכון "באור החסידות" על עזרתם¹.

מקור 1 - הקשר בין 'מודה במקצת' לקדימת דברי התובע בדין

בפרשתנו לומדים על דיני ה"מודה במקצת", ולדוגמא: ראובן הלווה² מאה זוז לשמעון, ודורש ממנו להחזיר את הלוואתו. שמעון עונה: אכן לויתי ממך כסף, אבל רק חמישים זוז...

מה עושים? הולכים לבית הדין, שמעון יישבע לראובן - מול ספר תורה - שלוה ממנו רק חמישים זוז, ובזה נגמר העניין.

אבל נשאלת השאלה, כשמגיעים לבית הדין, מי מדבר קודם: התובע (ראובן המלווה) או הנתבע (שמעון הלווה)?

אכן, הדין הוא שכאשר באים תובע ונתבע בפני בית דין, יש בדרך כלל זכות קדימה לתובע להציג את טענותיו תחילה. הדבר נלמד בגמרא (בבא קמא מו, ב) מהאמור בפרשתנו "מִי בְעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֶלְיָהֶם"³: "בעל דברים", הוא התובע, "יגיש דבריו אליהם" ראשון, הוא ידבר הראשון בבית הדין.

כאשר מעיינים בפרטי דין זה, נמצא, שהנפקא מינה למעשה מהקדמת טענת התובע היא במקרה של "מודה במקצת", וכפי שהשפתייכהן (חושן משפט סי' כ"ד) מפרש:

כאשר התובע טוען תחילה, והוא דורש מן הנתבע מאה זוז, והנתבע בא אחריו ומודה לו בחמישים, מחויב הנתבע שבועה מדאורייתא, שהרי הודה במקצת הטענה.

¹ עיקרו תבנית שיעור זה מיוסד על ביאור השיחה, כפי שנערכה בטוב טעם בחוברת "לקראת שבת" היו"ל ע"י מכון "באור החסידות", ותודתנו נתונה להם.

² בפרשתנו מדובר על "מודה במקצת" בקשר לשומר פיקדון, הטוען שיש בידו רק חלק מן הפיקדון, וכך אומר הכתוב (משפטים כב, ט): "על כל דבר פֶּשַׁע על שור על חמור על שיה על שלמה, על כל אֶבְדָּה אֲשֶׁר יֵאמֶר כִּי הוּא זֶה - עד הָאֱלֹקִים יֵבֹא דָבָר שְׁנִיָּהֶם, וברשי": אִין מְחִיבִין אוֹתוֹ שְׂבוּעָה אֶלָּא אִם כֵּן הוּדָה בְּמִקְצַת לומר כִּי וְכָךְ אֵי חֵיב לָהּ, וְהַמּוֹתֵר נִגְנַב מִמֶּנִּי".

אם כי מזה למדנו דיני "מודה במקצת", בכל סוגי הטענות. וכאן השתמשנו בדוקא בדוגמא בדיני הלוואה, בה השתמש הש"ך בהמשך מקורות השיעור, כדי להפשיט את העניין עד כמה שאפשר...

³ משפטים כד, יד: "וְאֵל הָאֱלֹקִים אָמַר שְׂבוּ לְנוּ בְּזֶה עַד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע אֶלְיָהֶם וְהִנֵּה אֲהַרְן וְחוּר עִמָּכֶם מִי בְעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֶלְהֶם".

ודינים רוחניים הנוגעים לעבודת ה' הרוחנית. ועל כן, לפעמים לא ניתן להבין הלכה בתורה לעומקה, אלא כאשר מעיינים בשורשה הרוחנית ובמשמעותה הפנימית.

וכן הוא גם בנידון דידן, שעל פי ביאור משמעותו הפנימית של דין "מודה במקצת", ימצא מובן אשר ברוב ככל התביעות יש עניין של מודה במקצת. וממילא דין "נזקקין לתובע תחילה", הוא דין כללי בתביעות, וכפי שיתבאר.

מקור 3 - כשהיהודי "מודה במקצת" לתביעת יצר הרע

כאשר יהודי נכשל בחטא רח"ל, הרי יש כאן "דין תורה" בינו לבין היצר הרע:

"תובע", הלא הוא היצר הרע⁸, טוען, שמכיוון שהוא הצליח להכשיל את היהודי בחטא, ממילא יש למסור לרשותו את אותו יהודי, והרי הוא שייך מעתה לצד הטומאה.

לעומתו, עומד ה"נתבע", הוא היהודי, וטוען: הן אמת שנכשל בחטא, אך מאידך אינו מודה ב"הכל" - הוא אינו שקוע כל כולו בחטא. על עצם נשמתו של יהודי לא ניתן לומר שהיא נכשלה בחטא, שהלא גם בשעת החטא הייתה מקושרת לקב"ה.

ואפילו בנוגע להנהגה בפועל, לא שקע לגמרי בחטא, שהלא "אפילו פושעי ישראל מלאין מצוות כרימון"⁹, ובכל יהודי יש חלק טוב. ובכן, הרי הוא "מודה במקצת" בלבד!

ולא החוטא בלבד הוא מודה במקצת הטענה, אלא גם יהודי צדיק מודה במקצת לתביעת היצר הרע: לפעמים יש בכוחו של יהודי להוסיף בענייני קדושה, והוא לא הוסיף כדרוש, וממילא "התבבזו" כוחות שנתנו לו מלמעלה בכדי לעבוד את השי"ת. ואף הוא "מודה במקצת" - הוא אמנם החסיר מעט מעבודת ה', אך בוודאי אינו שייך לגמרי ליצר הרע.

עניין זה, שכל סוגי בני ישראל נחשבים "מודה במקצת", רמוז בפסוק שממנו למדים דין זה: "על כל דבר פשע" - הוא יהודי שנכשל ופשע ומעל בחטא רח"ל; "על כל אבידה" - הוא יהודי שלא חטא, אך מאידך לא ניצל לגמרי את כוחותיו לעבודתו יתברך, וממילא "הלכו לאבדון" חלק מכוחות הנפש האלוקית. ושניהם יחד טוענים "כי הוא זה" - המה מודים רק על מקצת מטענת היצר, ואינם שייכים לגמרי ח"ו לרשות הטומאה.

מקור 4 - העצה נגד הסכנה ב"השבעת" האדם בכוחות עילאיים

והנה, דינו של מודה במקצת הוא להישבע שבועת התורה, וכמו כן הוא בשורש ומקור הדין ברוחניות, כאשר יהודי מודה רק במקצת, ואינו שייך לגמרי ליצר הרע, הרי דינו ב"שבועה":

עניינה של שבועה ברוחניות הוא מלשון **שובע**¹⁰: כאשר היהודי נכנס "במקצת" לרשות היצר ומומילא טוען היצר הרע לבעלות על כל כולו, הרי צריכים לסייעו להתגבר על נפילתו.

⁸ גמרא בבא בתרא טז, א: "יורד ומתעה ועולה ומרגיז... הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות". אותו היצר הרע המחטיא את האדם, הוא התובע אותו אדם אח"כ אל הקב"ה.

⁹ גמרא עירובין יט, א: "פושעי ישראל אין אור גיהנם שולטת בהן קל וחומר ממזבח הזהב, מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב עמד כמה שנים ולא שלטה בו האור, פושעי ישראל שמליאין מצות כרמון שנאמר "כפלה הרמון רקתך" (שיר השירים ו, ז), ואמר רבי שמעון בן לקיש: אל תיקרי רקתך אלא ריקתך, שאפילו ריקנין שבך מליאין מצות כרמון - על אחת כמה וכמה".

¹⁰ כמבואר בקיצורים והערות לתניא (של אדמו"ר הצ"צ) עמ' נז: "עוד י"ל שבועה מלשון "ומשביע לכל חי רצון". עיין מזה בלקו"ת פ' מטות בד"ה עיני כל אליך ישברו ובד"ה כי ההרים ימושו דהפירוש שמשביעין אותו מבחינת רצון העליון, וכעניין שיעשה רצונו כרצונו".

ואזי מעניקים לו כוחות רוחניים חדשים מלמעלה, משביעים ומזינים את נשמתו בכוחות נעלים, בכדי שלא יפול לגמרי ברשות היצר, ושהחלק הנותר אכן ישאר ברשות הקדושה.

אמנם, הזהירו חז"ל¹¹ להימנע משבועה ככל הניתן, ואף בעבודה רוחנית הוא כן, שיש להשתדל להימנע מקבלת כוחות נעלים אלו. וטעם הדבר הוא, משום שאם אין האדם מנצל כראוי את אותם הכוחות, הרי לא זו בלבד שאינו מתעלה על ידם, אלא מגיע לו עונש על אשר הוא מאבד ו"מבזבז" עניינים וכוחות נעלים וחשובים ביותר.

ובכדי להינצל מ"שבועה" זו, יש לדאוג לכך שלא יטען ה"תובע" (היצר הרע) תחילה את טענותיו, אלא ה"נתבע" (האדם), ואזי כאמור הוא פטור משבועה. ואף שתיקנו חז"ל שנזקקין לתובע תחילה, הרי יש מקרים שבהם התירו חז"ל לשמוע את הנתבע תחילה, כפי שבארנו לעיל במקרה שנכסיו הוזלו מה שמנע ממנו לפרוע את חובו. ונבאר כעת עצה זו בעבודת ה'.

מקור 5 - בכיית רבן יוחנן בן זכאי על מצבו, דווקא בסמוך לפטירתו

הדבר יובן בהקדים המסופר בגמרא אודות רבן יוחנן בן זכאי, שבכה קודם פטירתו, וביאר ש"יש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזו מוליכים אותי"¹².

וסיפור זה תמוה מכל צד:

מצד אחד - איך יתכן שרבן יוחנן בן זכאי שהיה מגדולי התנאים¹³, ובוודאי היה נזהר בתכלית בסור מרע ועשה טוב - יחשוש שמא ראוי הוא לרשת גיהנם?!

ומצד שני - אם נסתפק באיזו דרך מוליכים אותו, הרי היה צריך לבכות על כך ולשוב בתשובה משך כל חייו ולא רק קודם מותו? שהרי פשוט שלא היה ריב"ז בוכה מצד **העונש** עצמו שנתקרב, אלא מצד **עצם החיסרון** בעבודת ה'.

והביאור בזה הוא, שמשך כל ימי חייו היה עסוק ריב"ז בעבודת ה' בלבד. כל יהודי מקבל מלמעלה מספר מדויק של ימים

¹¹ גמרא שבועות לט, א: "הא למדת, דברים שאין אש ומים מכלין אותן - שבועת שקר מכלה אותן... וכשמשיעין אותו, אומרים לו: הוי יודע, שלא על דעתך אנו משיעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת בית דין".

גמרא גיטין לה, א: "מעשה באדם אחד בשני בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה, והניחתו בכד של קמח, ואפאתו בפת ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה: תבי לי דינרי, אמרה לה: יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהנית מדינרך כלום! אמרו: לא היו ימים מועטין עד שמת אחד מבניה, וכשמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת - כך, הנשבע על שקר - על אחת כמה וכמה; מאי טעמא איענשה? דאישתרשי לה מקום דינר [נחסך לה מקום הדינר מהבצק, שאם לא הדינר, היתה צריכה למלאות את הפת בעוד בצק, ואם כן הרי נהנתה מן הדינר, ונמצא שנשבעה לשקר]".

¹² גמרא ברכות כח, ב: "כשחלה רבי יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לבקרו. כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו: נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה? אמר להם: אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי, שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי - אין כעסו כעס עולם, ואם אוסרני - אין איסורו איסור עולם, ואם ממיטני - אין מיתתו מיתת עולם, ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון - אף על פי כן הייתי בוכה; ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שאם כועס עלי - כעסו כעס עולם, ואם אוסרני - איסורו איסור עולם, ואם ממיטני - מיתתו מיתת עולם, ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון; ולא עוד, אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי - ולא אבכה?".

¹³ גמרא סוכה כח, א: "אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי: מימי לא שח שיחת חולין, ולא הלך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא קדמו אדם בבית המדרש ולא ישן בבית המדרש לא שנית קבע ולא שינת עראי, ולא הררה במבואות המטונפות, ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה, ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו, ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים".

וכוחות נפש בכדי שינצל באופן מוחלט את כל הכוחות ואת כל הרגעים לעבודתו יתברך. ואם אינו מנצל אפילו רגע אחד לעבודתו יתברך - הרי הוא מועל ח"ו בשליחותו של מלך מלכי המלכים הקב"ה!

ומכיוון שכך, הרי לא ראה ריב"ז שום היתר שבעולם לעמוד ולהתבונן במצבו הרוחני, אם הוא ראוי לגן עדן או לגיהנום, במשך כל ימי חייו! אותם רגעים שינוצלו על ידו להערכת מצבו "יתבזבוז", ולא יהיו מנוצלים לתכלית שלשמה העניק לו אותם השם יתברך.

ורק סמוך לפטירתו, אז הוא הזמן המיועד לעשות חשבון צדק מהנעשה אתו כל ימי חייו, ואזי געה בבכייה שמא לא ניצל כראוי את כל הכוחות והרגעים שנתנו לו מלמעלה¹⁴.

מקור 6 - "את מספר ימין אמלא": איך נבטיח עבודה עם תוצאות?

אופן כזה של מילוי שליחות, כאשר אין האדם חושב על עצמו אלא על שליחותו, הוא עניין עיקרי וכללי בעבודת ה', הנדרש מכל יהודי.

ויש לומר¹⁵ שדבר זה רמוז בהסבר הפנימי לפסוקים שבפרשתנו, בקשר לברכות המובטחות לנו אם נשמע בקולו של הקב"ה כשניכנס לארץ הקודש: "וְעַבַדְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וַיְבָרֶךְ אֶת לְחֶמְךָ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרֵתִי מִיְדוֹ מִקְרָבְךָ, לֹא תִהְיֶה מִשְׁכְּלָה" ¹⁶ וְעִקְרָהּ בְּאַרְצָךָ אֶת מִסְפֵּר יְמֶיךָ אֲמַלֵּא.

המשמעות של "משכלה ועקרה" בעבודה הרוחנית היא, שלעבודה - של אהבה ויראה¹⁷ - אין קיום ותוצאות ממשיות (כמו העובר שלא נשאר או לא מצליח להגיע בבטן, ר"ל).

והסיבה לכך היא: "בארצך" - מלשון רצון: כאשר יש ליהודי רצון עצמי, שביעות רצון מעבודתו, המוכיחה על הרגשה של מציאות עצמית - הוא חש שהוא עובד ה', שיש לו אהבה ויראה כו' - וזה עלול לגרום אצלו לכישלון ח"ו:

בתחילה העבודה תהיה מדודה ומוגבלת לפי שביעות רצונו מעבודתו, ואם יש לו פחות שביעות רצון - הוא ישקיע פחות; אח"כ מביא הדבר לידי כך שהוא מבחין בין עבודה אחת לאחרת: עבודה שהוא נהנה ממנה הוא מוכן לבצע, אך לא עבודה אחרת, עד שהוא יורד מדרגתו יותר ויותר ר"ל.

והעצה הניתנת כדי שלא יגיע למצב כזה של "משכלה ועקרה" - של עבודה בלי תוצאות, היא: "את מספר ימין אמלא":

כאשר יהודי ישים לב ש"ימים יוצרו"¹⁸, שנקבע לו מספר מסויים של ימים שבהם עליו למלא את שליחותו בעולם הזה,

וכל רגע שהוא משתמש בו לדבר אחר הרי הוא משנה ומועל בשליחות של מלך מלכי המלכים הקב"ה, - הרי אז הוא מזדעזע ומאבד את הרגשת המציאות העצמית. הוא שקוע כל כך במילוי שליחותו, עד שאין הוא חש, שהוא הממלא את שליחות ה' - רק השליחות עצמה מורגשת בו¹⁹.

יותר מכך: כאשר מנסים להזכיר לו על "ארצך" (על מצבו הרוחני), הוא עונה בשברון לב: מה לי ולרצון או תענוג! הרי "ימים יוצרו" וצריך לעמוד על המשמר כדי ששום רגע לא יאבד, ולא לחשוב על ה"דרגה".

וכאשר יהודי מגיע להתמסרות מוחלטת והתבטלות בכל מהותו לה' ולשליחותו, מתקיימת ההבטחה של "את מספר ימין אמלא": אף אם היו ימים שבהם הוא לא מלא את שליחותו, או אף אם עשה בהם את ההיפך ר"ל, הרי "את מספר ימין אמלא" - הקב"ה בעצמותו, הנעלה מכל שם ומכל ענין של פגם, מבטיח שהוא ימלא וישלים את הימים החסרים, וכל ימיו של היהודי יהיו שלמים.

מקור 7 - ההוראה: לא לבזבז שום רגע מזמן השליחות האלוקית!

זהו הפירוש הפנימי בדין שאם "קא זילי נכסיה", נכסיו של האדם החולו - הוא פטור משבועה:

נכסיו של יהודי הם השנים והכוחות שהקב"ה נותן לו כדי לקיים את שליחותו בעולם הזה. והיהודי אינו רוצה "לבזבז" שום פרט מ"נכסיו" - מזמנו ומכוחותיו עבור דבר שאינו קשור לקיום שליחותו של הקב"ה בפועל.

ולכן, יהודי זה אינו נכנס כלל לדין וחשבון אודות מצבו, שכן הוא עוסק תדיר בעבודתו יתברך. כל כוחות נפשו ורגעיו מנוצלים באופן מוחלט לעבודת ה', והוא אינו מסכים לבזבז אפילו רגע אחד שניתן לו מאת השי"ת עבור "דין תורה" עם היצר הרע.

טוען אותו יהודי, שאם יקדיש זמן לדין אודות מצבו, הרי "זילי נכסיה" - נכסיו, הלא הם כוחות הנפש והרגעים המיועדים לעבודת ה', יהיו "זולים", ובלתי מנוצלים לדבר היקר ביותר שהוא עבודת ה'.

ובמצב זה, פוטרים אותו מאותה "שבועה" רוחנית מסוכנת, כי מובטח אותו יהודי שלא זו בלבד שלא יפול כולו ברשות היצר הרע, אלא אדרבא - "את מספר ימין אמלא", שהשם יתברך "ימלא" וישלים עבורו גם את אותם הכוחות והרגעים שהחסיר ולא ניצל לעבודת השם יתברך, ויהיה כולו ברשות הקדושה²⁰.

זֶהוּ שְׁתָּנוּב (בראשית ג) וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתוּבוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם. בֹּא רְאֵה, בְּאֲבָרְהֶם שְׁזָכָה מִה כְּתוּבוֹ? (שם כד) בָּא בְּיָמִים, מְשׁוּם שְׁזָכָה. כְּאֲשֶׁר הִסְתַּלַּק מִן הָעוֹלָם הַזֶּה, מִמֶּשׁ בְּאוֹתָם יָמִים שְׁלוֹ, נִכְנָס וְהִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם, וְלֹא נִגְרַע מְאוֹתוֹ לְבוֹשׁ כְּבוֹד כְּלוּם, שְׁכָתוּב בָּא בְּיָמִים.

¹⁹ במאמר לא תהיה משכלה תשי"ב (אות ד'): "וזוהו שראשית העבודה ועיקרה ושרשה היא העבודה דקבלת עול, והיינו, שלמרות היותו במעמד ומצב שלא שינה את עצמו, רצונו, שכלו ומדותיו, ה"ה עובד את עבודתו בדרך קבלת עול, שהרי בהנוגע למעשה בפועל, קיום המצוות בסור מרע ועשה טוב, אי אפשר להמתין עד שישנה את עצמו".

²⁰ בהתוועדות המקור (ש"פ משפטים תשט"ו): "וכדי לפעול בעצמו עניין זה, ולהסיר את כל ההעלמות והסתרים כו' - הרי הדרך לזה היא ע"י שמחה, ש"שמחה פורץ גדר". ובפרט בחודש אדר, שבו "מרבין בשמחה", וחכמינו ז"ל הוסיפו שענין זה מתחיל כבר משבת מברכים ואילך. ומהשמחה דשבת מברכים עוברים מיד לשמחת פורים, ו"מסמך גאולה לגאולה" - להגאולה דפסח, ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - לעתיד לבוא, במהרה בימינו.

בדרך אפשר: הוראת השיחה היא, שכל עוד יהודי עוסק כל רגע בלהתקדם בעבודת ה' שלו, בלי לחשוב חשבונות אישיים לאיזה עולם הבא הוא יזכה - הקב"ה מנטרל את היצר הרע של אדם זה, שלא יוכל לחייב אותו 'שבועה' - להוסיף כל הזמן כוחות חדשים כדי לא להיתפס בידי היצר הרע, אלא הקב"ה יעשה את העבודה, ויפעל שגם החלקים הלא טובים שבאדם יתקנו בשלימות!

¹⁴ וראה גם בלקו"ש חכ"ד ברכה, המבאר מדוע עפ"ז דווקא בסוף חייו של משה בעלמא דין הדגיש מעלת החסד של אהרן אחיו. עיי"ש.

¹⁵ מכאן ועד סוף מקור 6, הוא כמעט ציטוט של אות ז' בשיחה, שהוא בעצם קיצור של חלק מהמאמר הידוע "לא תהיה משכלה תשי"ב", עיי"ש בהרחבה.

¹⁶ רש"י: "משכלה - מפלת נפלים או קוברת את בניה. קרויה משכלה".

¹⁷ אהבה - מבאר הזוהר (ח"ב נה, ב) ש"אין עבודה כעבודת האהבה... יראה - היא העבודה כמו "עבד". אם כן, אהבה ויראה נכללים בהגדרת "עבודה".

ועיין בארוכה במאמר לא תהיה משכלה תשי"ב, עליו גם מבוססת השיחה דידן, המבאר בהרחבה עבודת היראה והאהבה, לא דרך היראת שמים הטבעית, והאהבה הטבעית לקב"ה - אלא דווקא דרך עבודה עם מאמצים.

¹⁸ תהלים קלט, טז: "...ימים יצרו [ולו] אֶחָד בָּהֶם". וראה בזוהר (ח"א רכד, א - בתרגום ללה"ק): "שְׁנִינּוּ בְסוּד הַמְשָׁנָה, מִה שְׁתָּנוּב (בראשית ג) וַיַּדְעוּ כִי עִרְמָם הֵם - דִּיעָה מִמֶּשׁ יָדְעוּ, שְׁאוֹתוֹ לְבוֹשׁ שֶׁל כְּבוֹד שֶׁנִּעְשָׂה מְאוֹתָם יָמִים נִגְרַע מֵהֶם, וְלֹא נִשָּׂא יוֹם מְאוֹתָם יָמִים לְהִתְלַבֵּשׁ בוֹ. זֶהוּ שְׁתָּנוּב (תהלים קלט) גְּלָמִי רָאוּ עֵינַי וְעַל סִפְרָךְ כָּלִם יִתְּנוּבוּ יָמִים יָצְרוּ. יָמִים יָצְרוּ וַיָּדְאוּ וְלֹא אֶחָד בָּהֶם, שְׁהָרִי לֹא נִשָּׂא אֶחָד לְהִתְלַבֵּשׁ בוֹ, עַד שֶׁהִשְׁתַּדַּל אָדָם וְעָשָׂה תְשׁוּבָה, וְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קָבַל אוֹתוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּלֵי לְבוֹשׁ אֲחֵרִים, וְלֹא מִן הַיָּמִים שְׁלוֹ.